

Paweł Czarnecki

doktor nauk prawnych, adiunkt w Katedrze Postępowania Karnego,
Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0905-2996>

Prawa i obowiązki pokrzywdzonego w postępowaniach dyscyplinarnych w polskim systemie prawnym

Słowa kluczowe: odpowiedzialność dyscyplinarna, postępowanie dyscyplinarne, delikt dyscyplinarny, pokrzywdzony, ofiara

1. Wprowadzenie

Prawo dyscyplinarne należy do gałęzi prawa regulujących zachowanie przedstawicieli tych grup zawodowych, które ustawodawca uznał za niezwykle istotne w społeczeństwie. Wprowadzenie odpowiedzialności dyscyplinarnej, jako kolejnej możliwości pociągnięcia do odpowiedzialności prawnej, służy najczęściej zapewnieniu wysokiego poziomu świadczonych usług i ma zapewniać wysokie standardy etyczne różnych grup zawodowych. Aktualnie występuje tendencja do rozszerzania tej odpowiedzialności na kolejne zawody, przy czym analiza systemu prawa polskiego prowadzi do wniosku, że istnieje kilkadziesiąt ustaw i rozporządzeń, które regulują problematykę postępowania dyscyplinarnego, a samej odpowiedzialności dyscyplinarnej podlega w Polsce kilka milionów osób. Postępowanie to najczęściej inicjowane jest wskutek zawiadomienia osoby uważającej się za pokrzywdzoną lub też w przypadku głośnych spraw medialnych organy dyscyplinarne inicjują postępowanie z urzędu.

Celem artykułu nie jest w żadnej mierze prezentacja systemu prawa dyscyplinarnego Polsce, lecz raczej przedstawienie statusu pokrzywdzonego, a zatem jego praw i obowiązków wyszczególnionych przez ustawodawcę w systemie polskiego prawa. Zagadnienie to bowiem jest jedynie omawiane przyczynkarsko w poszczególnych komentarzach czy opracowaniach. Inspiracją do przedstawienia pozycji pokrzywdzonego były po pierwsze zaawansowane prace badawcze w ramach grantu naukowego¹ dotyczącego pozycji pokrzywdzonego w polskim

¹ Artykuł został przygotowany w ramach projektu Opus 12 „Pokrzywdzony jako uczestnik postępowań represyjnych. Czwarty wierzchołek trójkąta?” (The injured party as a participant in repressive criminal proceedings. The fourth vertex of triangle?), kierownik dr hab. prof. UJ Andrzej Światłowski,

systemie prawnym, co pozwala uzyskać szereg dotychczas niepublikowanych informacji. Po drugie zagadnienie odpowiedzialności i postępowania dyscyplinarnego jest od wielu lat w orbicie zainteresowań autora, aczkolwiek problematyka uczestników postępowania dyscyplinarnego dotychczas omawiana jest w sposób fragmentaryczny, ewentualnie z perspektywy osoby pociągniętej do odpowiedzialności dyscyplinarnej. Opracowanie niniejsze ma stanowić próbę spojrzenia, ale z perspektywy przeciwstawnej strony postępowania dyscyplinarnego².

Kluczowe jest zatem udzielenie odpowiedzi na pytanie: czy pozycja pokrzywdzonego w sprawach dyscyplinarnych została ukształtowana w sposób właściwy, a jeśli nie, to czy wymaga dokonania zmian legislacyjnych. Wreszcie istotne będzie poznanie odpowiedzi na pytanie: czy kształt uprawnień i obowiązków pokrzywdzonego w sprawach dyscyplinarnych jest podobny do pozycji pokrzywdzonego w sprawach o przestępstwa. Ta ostatnia kwestia ma bowiem kluczowe znaczenie dla organów stosujących prawo, przy czym oba pytania zmierzają bowiem do konfrontacji spojrzenia na pokrzywdzonego z perspektywy aktualnych i postulowanych rozwiązań w omawianym zakresie.

2. Istota i funkcje odpowiedzialności dyscyplinarnej

Punktem wyjścia dla rozważań o roli pokrzywdzonego jest przyjmowany w orzecznictwie ETPC pogląd o braku jednolitego charakteru odpowiedzialności dyscyplinarnej, a w szczególności czy w każdym przypadku należy stosować do nich gwarancje wynikające między innymi z art. 6 EKPC³. Należy do nich zatem stosować te gwarancje, które z uwagi na charakter sprawy, cel ukarania czy grożącą dolegliwość dla obwinionego są tak naprawdę sprawą karną lub też z uwagi na charakter sprawy dyscyplinarnej organy krajowe rozstrzygają o prawach i obowiązkach mających charakter właściwy dla sprawy cywilnej. Z kolei w odniesieniu do gwarancji konstytucyjnych należy mieć na względzie obszerne orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego w sprawach dyscyplinarnych (głównie dotyczące nauczycieli, lekarzy i zawodów prawniczych), gdyż w piśmiennictwie i orzecznictwie powszechnie akceptowane jest stanowisko, że sformułowanie „odpowiedzialność karna”, o której mowa w art. 42 ust. 1 Konstytucji RP⁴, ma znaczenie autonomicznie i należy je interpretować niezwykle szeroko. W postępowaniach dyscyplinarnych, niezależnie od profesji wykonywanej przez obwinionego, należy dążyć do tego, aby zachować ogół praw i obowiązków wynikających przynajmniej z II rozdziału Konstytucji RP. Jest to standard minimalny, bowiem na gruncie konkretnej ustawy dyscyplinarnej może i powinien zostać

nr 2016/23/B/HS5/00437, finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki (National Science Centre).

² Nawiązuję do publikacji: P. Czarnecki, *Status obwinionego w postępowaniach dyscyplinarnych w polskim systemie prawnym*, „Przegląd Prawa Publicznego” 2017/4, s. 84–94.

³ Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzona w Rzymie 4.11.1950 r. (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 z uzup. i zm.), dalej – EKPC.

⁴ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze sprost. i zm.).

podwyższony, tak aby zarówno obwiniony, jak też pokrzywdzony mogli korzystać z szerszego katalogu swoich praw.

Tak zakreślona odpowiedzialność dyscyplinarna wymaga przyjęcia, że przewinieniem dyscyplinarnym jest czyn zabroniony przez ustawę polegający na zawinionym naruszeniu zasad wykonywania zawodu oraz naruszający zasady etyki zawodowej określonej grupy podmiotów. Przyjmuje się w piśmiennictwie, że odpowiedzialność dyscyplinarna może pełnić funkcje analogiczne jak przepisy prawa karnego, czyli: ochronną, sprawiedliwościową, gwarancyjną, a nawet kompensacyjną⁵. Niekiedy wyróżnia się następujące funkcje: ochronną, ogólnoprewencyjną, afirmacyjną, szczególnoprewencyjną, wychowawczą, gwarancyjną, stabilizacyjną, integracyjną i konfidentalną. Wyliczenie jest zatem niezwykle obszerne, przy czym wydaje się, że nawet ono nie ma charakteru enumeratywnego. Można nawet stwierdzić, że wskazane funkcje odpowiedzialności dyscyplinarnej są obecne niemal we wszystkich ustawach regulujących problematykę odpowiedzialności dyscyplinarnej.

Mając na względzie rozmaite konfiguracje, rozróżnić zatem należy w systemie prawa dyscyplinarnego trzy hipotetyczne sytuacje mające znaczenie dla statusu pokrzywdzonego: 1) brak w ustawie jakichkolwiek informacji na temat statusu pokrzywdzonego jako strony, a nawet klauzuli odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu postępowania karnego⁶; 2) brak w ustawie jakichkolwiek informacji na temat statusu pokrzywdzonego jako strony, przy czym zamieszczono jednak klauzulę odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu postępowania karnego i dodatkowo wymieniono rozmaite uprawnienia pokrzywdzonego; wreszcie 3) uregulowanie w ustawie pozycji pokrzywdzonego jako strony oraz równoczesne zamieszczenie w ustawie klauzuli odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu postępowania karnego. Hipotetycznych modeli można byłoby wymieniać znacznie więcej, aczkolwiek niepotrzebnie utrudniałoby to prezentację zagadnienia.

Zakres praw i obowiązków pokrzywdzonego niestety nie został uregulowany autonomicznie (samodzielnie) w danej ustawie dyscyplinarnej, lecz konieczne jest odpowiednie stosowanie przepisów innej ustawy, najczęściej Kodeksu postępowania karnego z wykorzystaniem formuły (klauzuli) odpowiedniego stosowania przepisów. W systemie prawa polskiego nie istnieje zresztą jeden akt prawny, który reguluje problematykę udziału pokrzywdzonego w postępowaniach prawnych, gdyż ustawodawca uregulował odpowiedzialność dyscyplinarną w szeregu ustaw dyscyplinarnych dotyczących rozmaitych grup zawodowych, co przedstawiono w tabeli 1.

⁵ Zob. P. Czarnecki, *Postępowanie dyscyplinarne wobec osób wykonujących prawnicze zawody zaufania publicznego*, Warszawa 2013, *passim*; czy R. Giętkowski, *Odpowiedzialność dyscyplinarna w prawie polskim*, Gdańsk 2013, s. 51–52

⁶ Ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2021 r. poz. 534 ze zm.), dalej – k.p.k.

Tabela 1. Wykaz aktów normatywnych regulujących problematykę odpowiedzialności dyscyplinarnej w polskim systemie prawnym (stan 31.12.2021 r.)

Lp.	Kategorie zawodów dyscyplinarnych	Liczba ustaw	Liczba rozporządzeń
1	Przedstawiciele wymiaru sprawiedliwości	12	2
2	Pracownicy urzędów państwowych	14	2
3	Przedstawiciele zawodów medycznych	20	6
4	Żołnierze, przedstawiciele innych służb mundurowych	8	12
5	Osoby związane z nauką i oświatą	4	2
6	Osoby związane z budownictwem i nieruchomościami	5	1
7	Przedstawiciele zawodów związanych z własnością	6	3
8	Inne grupy zawodowe	14	3
	SUMA	83	31

Źródło: opracowanie własne (stan na 31.12.2021 r.).

Przegląd wskazanych regulacji prowadzi do wniosku, że omawiając pozycję pokrzywdzonego w sprawach dyscyplinarnych, konieczne jest uwzględnienie specyfiki danego zawodu. Pozycja pokrzywdzonego może być (i z reguły jest) odmienna w zależności od stopnia precyzji unormowania praw i obowiązków pokrzywdzonego. Kluczowe jest bowiem ustalenie, czy ustawodawca posługuje się formułą odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu postępowania karnego.

Należy zauważyć, że chociaż nie jest wyłączone w sprawach dyscyplinarnych stosowanie zasady ochrony praw pokrzywdzonego z poszanowaniem jego godności (art. 2 § 1 pkt 3 k.p.k.), to jednak samo postępowanie nie powinno realizować funkcji kompensacyjnej, gdyż bardziej właściwsze ku temu są inne rozwiązania przewidziane w polskim systemie prawnym⁷. Nie zmienia to faktu, że mając na uwadze postulat większej transparentności organów dyscyplinarnych, zasadne byłoby precyzyjne uregulowanie kwestii uprawnień pokrzywdzonego w postępowaniu dyscyplinarnym.

3. Odpowiednie stosowanie przepisów w postępowaniach dyscyplinarnych

W piśmiennictwie nie budzi aktualnie wątpliwości, że zarówno sama klauzula „odpowiedniego stosowania”, jak też proces decyzyjny „odpowiedniego stosowania” nie jest czynnością jednolitą. Odpowiednie stosowanie to w każdym przypadku konieczność dokonania wyboru jednego z trzech z reguły alternatywnych wariantów: stosowania wprost (przepisy, do których następuje odesłanie, stosuje się bez dokonywania żadnych zmian); stosowania z modyfikacjami (przepisy, do których następuje odesłanie, stosuje się z modyfikacjami) oraz

⁷ Zob. analizę tej kwestii w pracy: P. Czarnecki, *Postępowanie...*, s. 214 i 331–332.

odmowy zastosowania przepisów (przepisy, do których następuje odesłanie, nie podlegają w ogóle zastosowaniu)⁸. Wskazuje się zatem, że „pewien element służący do konstruowania normy prawnej musi zostać zastąpiony elementem materii, do której należy przepis odsyłający”⁹. Trybunał Konstytucyjny również przyjął, że „stosowanie odesłań jest normalną techniką prawodawczą, podyktowaną takimi względami jak zwięzłość tekstu, zapewnienie niesprzeczności (z zachowaniem możliwości regulacji wyjątkowej) i różnorodność szczebla aktów prawnych regulujących to samo zagadnienie”¹⁰. Także Sąd Najwyższy wskazuje, że „«Odpowiednie» stosowanie przepisu stanowi szczególnie przypadek analogii. Wchodzi ona w grę, gdy sama norma prawna obliguje do zastosowania przepisu prawnego należącego do innej instytucji prawnej. W takiej sytuacji interpretator, uwzględniając różnice między konstrukcjami prawnymi, do których przynależy przepis odsyłający i przepis odesłania, winien zdecydować, czy przepis odesłania należy stosować wprost czy z odpowiednimi modyfikacjami, czy też jego zastosowanie jest niedopuszczalne”¹¹.

Przypomnieć bowiem należy, że w myśl § 156 ust. 1 załącznika do rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów w sprawie „Zasad techniki prawodawczej”¹², „jeżeli zachodzi potrzeba osiągnięcia skrótowności tekstu lub zapewnienia spójności regulowanych instytucji prawnych, w akcie normatywnym można posłużyć się odesłaniami”.

Sama konstrukcja „odpowiedniego stosowania przepisów” ma fundamentalne znaczenie praktyczne, nie tylko na etapie wykładni przepisu *in abstracto*, ale przede wszystkim na etapie stosowania przepisów przez organy dyscyplinarne rozstrzygające odpowiedzialność dyscyplinarną obwinionego. W piśmiennictwie akcentuje się ostrożność; w przypadku odpowiedniego stosowania przepisów „prym powinny wieść wykładnie funkcjonalna, celowościowa i aksjologiczna nad wykładnią literalną, dosłowną, która w przypadku interpretacji przepisów odsyłających z zastrzeżeniem odpowiedniego stosowania schodzi niejako na drugi plan”¹³. Oznacza to, że organ postępowania ma obowiązek podjąć decyzję, które przepisy stosować wprost, które z modyfikacjami, a w przypadku których odmówić w ogóle zastosowania. W odniesieniu do przepisów określających pozycję pokrzywdzonego musi uwzględnić w szczególności fakt, że pokrzywdzony w polskim systemie prawa nie zawsze jest stroną postępowania wyjaśniającego lub dyscyplinarnego.

⁸ Zob. więcej w pracy: J. Nowacki, *Odpowiednie stosowanie przepisów prawa*, „Państwo i Prawo” 1964/3, s. 370 i n.; S. Wronkowska, M. Zieliński, *Komentarz do zasad techniki prawodawczej z dnia 20 czerwca 2002 r.*, Warszawa 2012, s. 302; czy P. Czarnecki, *Odpowiednie stosowanie przepisów prawa karnego w postępowaniach represyjnych* [w:] *Postępowanie karne a inne postępowania represyjne*, red. P. Czarnecki, Warszawa 2016, s. 13 i n.

⁹ A. Błachnio-Parzych, *Przepisy odsyłające systemowo (Wybrane zagadnienia)*, „Państwo i Prawo” 2003/1, s. 43.

¹⁰ Wyrok TK z 27.11.2006 r., K 47/04, OTK-A 2006/10, poz. 153.

¹¹ Wyrok SN z 24.05.2018 r., IV KK 337/17, LEX nr 2515825.

¹² Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z 20.06.2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (Dz.U. z 2016 r. poz. 283).

¹³ Zob. M. Hauser, *Odpowiednie stosowanie przepisów prawa – uwagi porządkujące*, „Przegląd Prawa i Administracji” 2005/65, s. 151–168.

4. Zakres regulacji na temat pokrzywdzonego w polskim systemie prawnym

Wspomniano powyżej, że system prawa dyscyplinarnego jest niezwykle zróżnicowany, a zakres uprawnień i obowiązków pokrzywdzonego został uregulowany w sposób całkowicie niespójny, a wręcz chaotyczny. Nie jest celem przedstawienie wszystkich ustaw, gdyż przekraczałoby to ramy opracowania i wymagało wskazania licznych założeń, aczkolwiek wystarczające będzie wskazanie określonych typów, które wyznaczają kierunki rozwiązań przyjętych przez ustawodawcę.

Odnosnie do pierwszego modelu stwierdzić należy, że w Polsce w ustawach dyscyplinarnych występuje najczęściej formuła odpowiedniego stosowania przepisów całego Kodeksu postępowania karnego lub niektórych przepisów tego aktu normatywnego, ale pomija się natomiast zupełnie osobę pokrzywdzonego, a na pewno nie reguluje się jego kompetencji rozumianych jako zespołu praw i obowiązków tego podmiotu.

Przykładem tego jest konstrukcja przyjęta w art. 37¹ ustawy o pracownikach urzędów państwowych¹⁴, zgodnie z którym: „W postępowaniu przed komisjami dyscyplinarnymi I i II instancji w sprawach nieuregulowanych w niniejszym rozdziale stosuje się odpowiednio przepisy Kodeksu postępowania karnego”. W samej ustawie nie uwzględniono jednak w ogóle osoby pokrzywdzonego. Również podobne rozwiązanie zostało zamieszczona w art. 66 ustawy o kuratorach sądowych¹⁵, w którym stwierdzono, że „W sprawach nieuregulowanych w niniejszej ustawie do postępowania dyscyplinarnego stosuje się odpowiednio przepisy Kodeksu postępowania karnego”. Podobnie w art. 275 ustawy o Krajowej Administracji Skarbowej¹⁶ zamieszczono regulację, zgodnie z którą „W sprawach nieuregulowanych w niniejszym rozdziale przepisy Kodeksu postępowania karnego stosuje się odpowiednio”. Odesłanie do stosowania niektórych przepisów Kodeksu postępowania karnego zamieszczono w art. 85i ustawy – Karta Nauczyciela¹⁷, ale również w kontekście postępowania dyscyplinarnego nie występuje osoba pokrzywdzonego. Z kolei stosownie do art. 16e ust. 3 ustawy o samorządowych kolegiach odwoławczych¹⁸ „Do wzywania i przesłuchiwania obwinionego, świadków i biegłych oraz przeprowadzania innych dowodów w postępowaniu wyjaśniającym i dyscyplinarnym stosuje się odpowiednio przepisy Kodeksu postępowania karnego”. Także kształt normatywny postępowań dyscyplinarnych prokuratorów, sędziów sądów powszechnych (wojskowych, SN, TK), komorników czy notariuszy jest podobny.

Z kolei w art. 28 ustawy o zawodzie tłumacza przysięgłego¹⁹ uznano, że „W sprawach nieuregulowanych w ustawie do postępowania z tytułu odpowiedzialności zawodowej stosuje się odpowiednio przepisy ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2018 r. poz. 1987 i 2399 oraz z 2019 r. poz. 150 i 679). Nie stosuje się

¹⁴ Ustawa z 16.09.1982 r. o pracownikach urzędów państwowych (Dz.U. z 2020 r. poz. 537 ze zm.).

¹⁵ Ustawa z 27.07.2001 r. o kuratorach sądowych (Dz.U. z 2020 r. poz. 167 ze zm.).

¹⁶ Ustawa z 16.11.2016 r. o Krajowej Administracji Skarbowej (Dz.U. z 2021 r. poz. 422 ze zm.).

¹⁷ Ustawa z 26.01.1982 r. – Karta Nauczyciela (Dz.U. z 2021 r. poz. 1762).

¹⁸ Ustawa z 12.10.1994 r. o samorządowych kolegiach odwoławczych (Dz.U. z 2018 r. poz. 570).

¹⁹ Ustawa z 25.11.2004 r. o zawodzie tłumacza przysięgłego (Dz.U. z 2019 r. poz. 1326 ze zm.).

przepisów o oskarżycielu prywatnym, powodzie cywilnym, przedstawicielu społecznym, o postępowaniu przygotowawczym oraz środkach przymusu, z wyjątkiem przepisów o karze pieniężnej”. W przypadku tych ustaw również nie ma w postępowaniu dyscyplinarnym miejsca dla pokrzywdzonego.

Tak samo należy uznać tym bardziej, gdy w danej ustawie w ogóle nie przewidziano odesłania do stosowania Kodeksu postępowania karnego, np. w ustawie o Służbie Kontrwywiadu Wojskowego oraz Służbie Wywiadu Wojskowego²⁰ czy w przepisach regulujących odpowiedzialność posłów, senatorów, nieletnich, myśliwych czy sportowców. W przypadku tych i podobnych ustaw pokrzywdzony nie może dochodzić swoich praw w postępowaniu dyscyplinarnym czy w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej.

Należy zatem przyjąć, że mimo posłużenia się formułą odpowiedniego stosowania Kodeksu postępowania karnego w ogólnie nie należy stosować przepisów Kodeksu postępowania karnego regulujących m.in. status pokrzywdzonego jako strony postępowania. Odpowiednie stosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego będzie w tym przypadku polegało na wyborze tak naprawdę trzeciego wariantu „odpowiedniego stosowania”, a zatem odmowie zastosowania przepisów. Wynika to z podkreślanych wyżej funkcji postępowania dyscyplinarnego, w której kompensacja szkody dla pokrzywdzonego nie powinna być przedmiotem zainteresowania organów dyscyplinarnych. We wskazanych i analogicznych procedurach w postępowaniach dyscyplinarnych pokrzywdzony nie może brać udziału w charakterze strony. Pokrzywdzony nie ma prawa zgłaszać wniosków dowodowych, zadawać pytań świadkom czy składać środków zaskarżenia. To ustawodawca pozbawił go wskazanych uprawnień w ustawie dyscyplinarnej, a przepisy Kodeksu postępowania karnego nie mogą służyć jako poszukiwanie instrumentów do wpływania na przebieg postępowania dyscyplinarnego. Jego interesy w postępowaniu będzie reprezentował wyłącznie rzecznik dyscyplinarny. Takie rozwiązanie należy uznać za zasadne.

Nieznacznie odmienny model przyjęto w przypadku tych ustaw, w których ustawodawca również zamieścił formułę odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu postępowania karnego, nie przewidział co prawda dla pokrzywdzonego uprawnień strony, ale wymienił wyraźnie uprawnienia, jakie *expressis verbis* przysługują pokrzywdzonemu.

Przykładowo zgodnie z art. 134i ust. 1 pkt 2 ustawy o Policji²¹ przełożony dyscyplinarny, jeżeli zachodzi uzasadnione przypuszczenie popełnienia przez policjanta przewinienia dyscyplinarnego, może wszcząć postępowanie dyscyplinarne na wniosek innego zainteresowanego organu, instytucji lub pokrzywdzonego. Zgodnie z art. 135 ust. 2 ustawy o Policji postanowienie o odmowie wszczęcia postępowania dyscyplinarnego oraz orzeczenie o umorzeniu postępowania dyscyplinarnego doręcza się pokrzywdzonemu, jeżeli złożył on wniosek o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego. Na postanowienie o odmowie wszczęcia postępowania dyscyplinarnego oraz na orzeczenie o umorzeniu tego postępowania pokrzywdzony może wnieść odpowiednio zażalenie lub odwołanie, w terminie 7 dni od dnia ich doręczenia. Pokrzywdzony ma również prawo złożyć zażalenie na postanowienie

²⁰ Ustawa z 9.06.2006 r. o Służbie Kontrwywiadu Wojskowego oraz Służbie Wywiadu Wojskowego (Dz.U. z 2022 r. poz. 502).

²¹ Ustawa z 6.04.1990 r. o Policji (Dz.U. z 2021 r. poz. 1882 ze zm.).

o zawieszeniu postępowania dyscyplinarnego obwinionemu, a niekiedy może wystąpić z wnioskiem o ponowne rozpatrzenie sprawy. Podobnie udział pokrzywdzonego uregulowano np. w przypadku funkcjonariuszy Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Służby Więziennej czy Straży Marszałkowskiej, a także Straży Granicznej. Zawsze jednak są to uprawnienia enumeratywnie wymienione we wskazanej ustawie. Niekiedy ustawa zamieszcza w ustawie odesłanie do przepisów Kodeksu postępowania karnego, ale ani słowem nie wspomina o pokrzywdzonym (np. strażacy).

W przypadku tych i analogicznych ustaw należy stosować wyłącznie te uprawnienia, które zostały wyraźnie przewidziane w przepisach danej regulacji, bez możliwości sięgania po uprawnienia pokrzywdzonego przysługujące mu tradycyjnie na gruncie przepisów Kodeksu postępowania karnego. Gdyby ustawodawca zdecydował się przyznać dodatkowe uprawnienia pokrzywdzonemu, powinien *explicite* to uczynić w określonej regulacji normatywnej mającej zastosowanie do statusu przedstawiciela danego zawodu. Przepisy Kodeksu postępowania karnego natomiast mogą w pewnym stopniu służyć jako wzorzec interpretacyjny dla organów dokonujących wykładni przepisów dyscyplinarnych.

Zupełnie inaczej należy postąpić w przypadku tych ustaw, w których ustawodawca również zamieścił formułę odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu postępowania karnego, a dodatkowo wyraźnie przewidział dla pokrzywdzonego status strony. W szerokim zakresie pokrzywdzony będzie zatem mógł brać udział w postępowaniu wyjaśniającym jako strona, ale już nie zawsze jako strona w postępowaniu dyscyplinarnym prowadzonym przed komisją. Oznacza to, że ustawodawca, przyznając status strony postępowania, w domniemany sposób wskazał, że należy odpowiednio sięgać do rozwiązań przewidzianych w przepisach Kodeksu postępowania karnego.

Przykładem jest rozwiązanie, o którym mowa w art. 93 ust. 1 ustawy – Prawo o adwokaturze²², gdzie zapisano, że „stronami w dochodzeniu są obwiniony i pokrzywdzony, a w postępowaniu przed sądem dyscyplinarnym – oskarżyciel, obwiniony i pokrzywdzony”. Tak samo zapisano w art. 56 ust. 1 ustawy o izbach lekarskich²³, że „stronami postępowania w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej lekarzy są pokrzywdzony oraz lekarz, którego dotyczy postępowanie, lub obwiniony”. W tej ostatniej ustawie wyraźnie przewidziano dla stron, a zatem dla pokrzywdzonego, prawo: np. do złożenia zażalenia na postanowienie o odmowie wszczęcia postępowania wyjaśniającego lub na postanowienie o jego umorzeniu wraz z uprzednim prawem do przejrzenia akt (art. 68 ust. 1); do składania wniosków dowodowych (art. 59 ust. 1), udziału w czynnościach sądu wyznaczonego (art. 60 ust. 4); do zażalenia na przewlekłość postępowania (art. 76 ust. 4), do złożenia odwołania od orzeczenia I instancji (art. 90 ust. 1), a nawet kasacji (art. 95 ust. 1 i art. 97). Bardzo podobne uprawnienia zamieszczono w przypadku odpowiedzialności zawodowej lekarzy weterynarii, aptekarzy, farmaceutów, pielęgniarów, położnych oraz diagnostów laboratoryjnych.

²² Ustawa z 26.05.1982 r. – Prawo o adwokaturze (Dz.U. z 2020 r. poz. 1651 ze zm.).

²³ Ustawa z 2.12.2009 r. o izbach lekarskich (Dz.U. z 2021 r. poz. 1342).

Nieznacznie odmiennie jest w przypadku odpowiedzialności dyscyplinarnej nauczycieli akademickich, bowiem w art. 286 ust. 1 ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce²⁴ wskazano, że „stronami w postępowaniu wyjaśniającym są osoba, której czynu dotyczy postępowanie wyjaśniające, i pokrzywdzony lub osoba, która zawiadomiła o popełnieniu czynu mającego znamiona przewinienia dyscyplinarnego”. Podkreślenia przy tym wymaga, że wnioskując *a contrario*, pokrzywdzony traci status strony w postępowaniu dyscyplinarnym i wówczas posiada wyłącznie uprawnienia wyraźnie określone przez ustawodawcę dla danego stadium. W tej ostatniej ustawie przewidziano między innymi prawo pokrzywdzonego do udziału w postępowaniu mediacyjnym (art. 283 ust. 1 p.s.w.n.), zaskarżenia postanowienia o umorzeniu postępowania wyjaśniającego (art. 289 ust. 1 p.s.w.n.) czy prawo pokrzywdzonego do udziału w rozprawie (art. 293 ust. 5 p.s.w.n.). Co ciekawe, w procedurze dyscyplinarnej wobec obwinionych studentów i doktorantów słusznie nie przysługuje mu w ogóle status strony ani w postępowaniu wyjaśniającym, ani też w postępowaniu dyscyplinarnym. Oznacza to przykładowo, że pokrzywdzony w odniesieniu do wskazanej kategorii osób nie może zaskarżyć postanowienia o odmowie wszczęcia lub o umorzeniu postępowania wyjaśniającego, bowiem nie stosujemy w ogóle art. 306 k.p.k. Formą kontroli takich postanowień wobec studentów i doktorantów jest wyłącznie instytucja zatwierdzenia postanowienia rzecznika dyscyplinarnego przez Rektora w trybie art. 313 ust. 3 p.s.w.n. Specyficzne rozwiązanie przewidziano w ustawie o samorządach zawodowych architektów oraz inżynierów budownictwa²⁵, gdzie pokrzywdzonemu nadano status strony (art. 48 tej ustawy) i mimo braku klauzuli odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu postępowania karnego przewidziano w przypadku tych grup zawodowych bardzo liczne uprawnienia dla pokrzywdzonego.

W odniesieniu do wskazanej powyżej grupy ustaw należy przyjąć, że jeśli dane uprawnienie nie zostało wyraźnie wymienione, to wówczas przysługują te uprawnienia, które wynikają z przepisów Kodeksu postępowania karnego. Dotyczy to w szczególności zakresu udziału pokrzywdzonego, także w postępowaniu dyscyplinarnym. Niekiedy jednak pokrzywdzony będzie miał prawo inicjowania postępowania odwoławczego (np. w przypadku adwokatów, radców prawnych, lekarzy), gdyż ustawodawca przyznał mu status strony nie tylko w postępowaniu wyjaśniającym, ale również przed sądem dyscyplinarnym.

Analizując zatem pozycję pokrzywdzonego, należy mieć zatem na względzie, że pokrzywdzony z reguły nie występuje jako strona postępowania dyscyplinarnego (wyjaśniającego) przed rzecznikiem dyscyplinarnym lub też strona postępowania dyscyplinarnego przed odpowiednią komisją dyscyplinarną, a w konsekwencji także w postępowaniu odwoławczym przed sądem powszechnym lub Sądem Najwyższym.

Konieczne jest przyjęcie następującej reguły interpretacyjnej, w myśl której jeśli ustawodawca w dyscyplinarnym akcie normatywnym nie przewiduje dla pokrzywdzonego statusu strony lub też nie przewiduje wyraźnie określonego uprawnienia, to nawet mimo

²⁴ Ustawa z 20.07.2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2022 r. poz. 574 ze zm.), dalej – p.s.w.n.

²⁵ Ustawa z 15.12.2000 r. o samorządach zawodowych architektów oraz inżynierów budownictwa (Dz.U. z 2019 r. poz. 1117 ze zm.) wraz z rozporządzeniem Ministra Infrastruktury z 31.10.2002 r. w sprawie szczegółowych zasad i trybu postępowania dyscyplinarnego w stosunku do członków samorządów zawodowych architektów, inżynierów budownictwa oraz urbanistów (Dz.U. Nr 194. poz. 1635).

formuły odpowiedniego stosowania Kodeksu postępowania karnego nie można kreować dodatkowych prerogatyw dla tego uczestnika postępowania. Taki wniosek jest konsekwencją odmiennych niż w prawie karnym funkcji odpowiedzialności dyscyplinarnej. Jeśli interesy pokrzywdzonego zostały naruszone deliktem dyscyplinarnym, może on dochodzić swoich praw, ale wyłącznie w postępowaniu przed sądem powszechnym – najczęściej na podstawie przepisów Kodeksu postępowania karnego i Kodeksu postępowania cywilnego²⁶.

5. Zakres uprawnień i obowiązków pokrzywdzonego jako strony postępowania dyscyplinarnego

Ustawodawca w przepisach dyscyplinarnych nie zawsze wprost wymienia strony tego postępowania ani też nie wskazuje, jaki jest wyraźnie zakres uprawnień i obowiązków pokrzywdzonego. Jeśli w ustawie przyznano pokrzywdzonemu status strony, wówczas jeśli szczególne względy nie stoją temu na przeszkodzie, należy przyjąć dyrektywę, że pokrzywdzonemu przysługują takie uprawnienia, jakie posiada strona postępowaniu karnym. Ustawodawca niezwykle rzadko, a wręcz incydentalnie umieszcza w ustawie definicję pokrzywdzonego. Przykładem jest regulacja art. 93 ust. 4 ustawy – Prawo o adwokaturze, w którym zapisano, że „pokrzywdzonym jest osoba, której dobro prawne zostało bezpośrednio naruszone postępowaniem adwokata lub aplikanta adwokackiego określonym w art. 80”, czy analogiczna definicja w art. 68 ust. 5 ustawy o radcach prawnych²⁷. Niemal identycznie brzmi art. 57 ust. 1 ustawy o izbach lekarskich, gdzie dodano, że „Pokrzywdzonym jest osoba fizyczna, osoba prawna lub jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, której dobro prawne zostało bezpośrednio naruszone lub zagrożone przez przewinienie zawodowe”. Także dodany 1.10.2020 r. art. 134i ust. 1b ustawy o Policji stanowi, że „pokrzywdzonym jest osoba, której dobro prawne zostało bezpośrednio naruszone przez przewinienie dyscyplinarne”. Podobnie zreagowano dodany 1.01.2021 r. art. 136bb ust. 6 ustawy o Straży Granicznej²⁸ w brzmieniu „pokrzywdzonym jest osoba, której dobro prawne zostało bezpośrednio naruszone zachowaniem funkcjonariusza stanowiącym przewinienie dyscyplinarne”. Także art. 149 ust. 3 ustawy o biegłych rewidentach, firmach audytorskich oraz nadzorze publicznym²⁹ stanowi, że: „pokrzywdzonym jest osoba lub podmiot, których dobro prawne zostało bezpośrednio naruszone przewinieniem dyscyplinarnym”, przy czym w tej ostatniej ustawie ma on status strony w postępowaniu wyjaśniającym (dochodzeniu), natomiast stosownie do art. 154 ust. 2 tej ustawy, nie później jednak niż do dnia rozpoczęcia przewodu sądowego na rozprawie głównej, może przystąpić do postępowania w charakterze strony. Wszystkie wskazane definicje odwołują się tak naprawdę do wzorca z art. 49 § 1 k.p.k., a zatem pokrzywdzonym jest osoba wyznaczana przez krąg znamion przewinienia dyscyplinarnego. W praktyce będzie to osoba, której

²⁶ Ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2021 r. poz. 1805 ze zm.).

²⁷ Ustawa z 6.07.1982 r. o radcach prawnych (Dz.U. z 2020 r. poz. 75 ze zm.).

²⁸ Ustawa z 12.10.1990 r. o Straży Granicznej (Dz.U. z 2021 r. poz. 1486 ze zm.).

²⁹ Ustawa z 11.05.2017 r. o biegłych rewidentach, firmach audytorskich oraz nadzorze publicznym (Dz.U. z 2020 r. poz. 1415 ze zm.).

dana osoba wyrządziła szkodę majątkową (czyny przeciwko interesom majątkowym) lub też niemajątkową (czyny przeciwko wolności słowa czy wolności osobistej).

Jeśli nie ma definicji pokrzywdzonego w ustawie dyscyplinarnej, ale występuje w niej zwrot „pokrzywdzony”, należy stosować art. 49 § 1 k.p.k., który stanowi, że „pokrzywdzonym jest osoba fizyczna lub prawna, której dobro prawne zostało bezpośrednio naruszone lub zagrożone przez przestępstwo”. Tym samym już w momencie popełnienia w deliktu dyscyplinarnego osoba uzyskuje status pokrzywdzonego, a traci go dopiero w momencie śmierci, o ile osoby najbliższe nie zdecydują się wstąpić w prawa zmarłego pokrzywdzonego.

Pokrzywdzony nie sprawuje zatem funkcji oskarżyciela, lecz jest „stroną odrębną, a w stosunku do obwinionego stroną przeciwną”³⁰. Nie będzie zatem w sprawach dyscyplinarnych uzyskiwał statusu oskarżyciela prywatnego, publicznego czy posiłkowego. Oskarżanie w sprawie dyscyplinarnej pozostaje zatem wyłączną domeną rzecznika dyscyplinarnego. Pokrzywdzony nie może zatem nigdy uzyskać statusu oskarżyciela posiłkowego (art. 53 k.p.k.) lub oskarżyciela prywatnego (art. 59 § 1 k.p.k.). Oznacza to, że jeśli dana ustawa dyscyplinarna nie stanowi inaczej, pokrzywdzony nie będzie mógł składać odwołań (apelacji) od orzeczenia wydanego w pierwszej instancji ani też środków nadzwyczajnych: kasacji, skargi kasacyjnej czy wniosku o wznowienie postępowania dyscyplinarnego. W pełni świadomie i jak najbardziej zasadnie pozbawiono go zatem uprawnień do inicjowania postępowania odwoławczego lub też w przedmiocie nadzwyczajnych środków zaskarżenia.

Nie jest celowe omawianie poszczególnych uprawnień i obowiązków pokrzywdzonego w sprawach dyscyplinarnych w takim przypadku, natomiast warto podzielić wskazane uprawnienia na trzy zasadnicze grupy: prawa związane ze wzmocnieniem pozycji do popierania oskarżenia przed sądem, prawa dotyczące zaskarżania decyzji procesowych oraz prawa związane z ochroną osoby lub zabezpieczeniem praw majątkowych. Podział ten może mieć charakter dyskusyjny, aczkolwiek wydaje się dobrze oddawać rolę pokrzywdzonego jako uczestnika kontrydiktoryjnego procesu.

Do pierwszej grupy należy prawo do: poinformowania o statusie strony w postępowaniu przygotowawczym (art. 299 § 1 k.p.k.), korzystania z pomocy wybranego przez siebie pełnomocnika także z urzędu (art. 87 § 1 k.p.k. i art. 78 k.p.k.); do bezpłatnej pomocy tłumacza (art. 204 § 1 k.p.k.); składania wniosków dowodowych i wniosków o dokonanie czynności śledztwa lub dochodzenia (art. 315 § 1 k.p.k.); wzięcia udziału w czynnościach postępowania; dostępu do akt sprawy (art. 156 § 1 k.p.k.); złożenia wniosku o uzupełnienie śledztwa lub dochodzenia (art. 316–317 § 1 k.p.k.); udziału w przesłuchaniu biegłego (art. 318 k.p.k.). Pokrzywdzony w postępowaniu dyscyplinarnym nie będzie miał natomiast prawa do otrzymania informacji o uchyleniu tymczasowego aresztowania stosowanego wobec podejrzanego lub o jego ucieczce z aresztu śledczego (art. 253 § 3 k.p.k.), ale będzie miał prawo do złożenia wniosku o otrzymanie informacji o zarzutach wobec oskarżonego, a także dacie i miejscu rozprawy albo posiedzenia sądu (art. 337a k.p.k.).

Do drugiej grupy należy prawo do: złożenia zażalenia na postanowienie o odmowie wszczęcia lub umorzeniu postępowania (art. 306 § 1 k.p.k.) lub na bezczynność organów postępowania (art. 306 § 1a k.p.k.); złożenia zażalenia na postanowienia i zarządzenia

³⁰ B. Olechnowicz, *Uprawnienia pokrzywdzonego*, „Palestra” 1962/8, s. 22.

w wypadkach wskazanych w ustawie (art. 459 k.p.k.) oraz na inne czynności naruszające jego prawa (art. 302 § 2 k.p.k.). Przepisy te pokrzywdzony w sprawie dyscyplinarnej będzie realizował na etapie postępowania wyjaśniającego.

Do trzeciej grupy należy prawo do: złożenia wniosku o skierowanie sprawy do postępowania mediacyjnego i ewentualnego uzgodnienia naprawienia szkody (art. 23a k.p.k.). Pokrzywdzony w sprawie dyscyplinarnej nie będzie miał natomiast prawa do złożenia wniosku o naprawienie szkody lub zadośćuczynienie wyrządzonej krzywdzie aż do zamknięcia przewodu sądowego (art. 49a k.p.k.); ochrony przed oskarżonym na podstawie europejskiego nakazu ochrony (art. 611w–611wc k.p.k.); ubiegania się o państwową kompensatę na zasadach określonych w ustawie o państwowej kompensacie przysługującej ofiarom niektórych czynów zabronionych³¹; prawo udzielenia ochrony osobistej lub pomocy ze strony policji na podstawie ustawy o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka³²; prawo do bezpłatnej pomocy medycznej (art. 43 § 8 pkt 1 k.k.w.³³). Wskazane przepisy nie nadają się do zastosowania w postępowaniu dyscyplinarnym.

Zarówno art. 300 § 1 k.p.k., jak też wykaz uprawnień pokrzywdzonego zamieszczony w rozporządzeniu wykonawczym³⁴ nie został wymieniony w sposób wyczerpujący, aczkolwiek każdy organ procesowy ma obowiązek pouczać o innych uprawnieniach i obowiązkach z uwagi na brzmienie art. 16 § 2 k.p.k.

Wykaz obowiązków pokrzywdzonego nie jest już tak obszerny. W postępowaniu karnym pokrzywdzony jest bowiem obowiązany, aby poddać się oględzinom i badaniom niepołączonym z zabiegiem chirurgicznym lub obserwacją w zakładzie leczniczym, jeżeli od stanu jego zdrowia zależy karalność czynu (art. 192 § 1 k.p.k.). W postępowaniu dyscyplinarnym nie można już tego od niego wymagać. W postępowaniu karnym oraz dyscyplinarnym ma natomiast obowiązek wskazać adresata dla doręczeń w kraju, gdy przebywa za granicą (art. 138 k.p.k.) oraz podać nowy adres w wypadku zmiany miejsca zamieszkania lub pobytu (art. 139 k.p.k.). Pozostałe obowiązki wynikają z innych przepisów Kodeksu postępowania karnego, a w szczególności dotyczących świadka (np. obowiązek stawienia i złożenia zeznań z art. 177 k.p.k.). Pokrzywdzony bowiem jest niemal w każdym procesie przesłuchiwany w tym charakterze i stanowi osobowe źródło dowodowe.

Podkreślić przy tym należy, że wielu przypadkach bardzo trudno będzie zastosować w praktyce przepisy Kodeksu postępowania karnego. Przykładowo z reguły nie będzie możliwe wymuszenie od pokrzywdzonego obowiązków procesowych i nałożenie kary pieniężnej jako kary porządkowej, nie mówiąc już o zatrzymaniu i przymusowym doprowadzeniu.

Ustawodawca ogólnie nie reguluje, kto może pełnić funkcję pełnomocnika pokrzywdzonego. O ile w przypadku obrońcy najczęściej występuje zwrot, że obwiniony może ustanowić obrońcę spośród przedstawicieli danego zawodu, adwokatów lub radców prawnych. W wypadku, gdy przepisy szczególne nie stanowią inaczej (np. wobec nauczycieli

³¹ Ustawa z 7.07.2005 r. o państwowej kompensacie przysługującej ofiarom niektórych czynów zabronionych (Dz.U. z 2016 r. poz. 325).

³² Ustawa z 28.11.2014 r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka (Dz.U. z 2015 r. poz. 21).

³³ Ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. z 2021 r. poz. 53 ze zm.), dalej – k.k.w.

³⁴ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 14.09.2020 r. w sprawie określenia wzoru pouczenia o uprawnieniach i obowiązkach pokrzywdzonego w postępowaniu karnym (Dz.U. poz. 1619).

akademickich), należy uznać, że pełnomocnikiem może być każda osoba wybrana przez obwinionego, niezależnie od wykonywanej profesji. Nawet jeśli przepis art. 88 § 1 zd. 1 k.p.k. *explicite* stanowi, że „pełnomocnikiem może być adwokat, radca prawny lub radca Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej”, to jednak zawsze należy przyjąć, że pełnomocnikiem powinien być również przedstawiciel danego zawodu. W tym wypadku wydaje się, że niejako wbrew literalnemu brzmieniu przepisów, ale uwzględniając formułę odpowiedniego stosowania Kodeksu postępowania karnego, można przyjąć takie rozwiązanie. Częstokroć to właśnie przedstawiciel danego zawodu posiada odpowiednią wiedzę na temat deontologii zawodowej. Wyjątkowa regulacja występuje w przypadku zawodów medycznych, np. w art. 57 ust. 2 ustawy o izbach lekarskich, gdzie wskazano, iż „pokrzywdzony może ustanowić nie więcej niż dwóch pełnomocników spośród lekarzy, adwokatów lub radców prawnych”, co wyłącza w tej kwestii stosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego. Analogiczne, choć nieidentyczne rozwiązanie, zamieszczono w przypadku aptekarzy, farmaceutów, pielęgniarek i położnych oraz diagnostów laboratoryjnych.

Jak zatem łatwo dostrzec, odpowiedzialność dyscyplinarna nie jest w żadnej mierze zagadnieniem jednolitym i występującym abstrakcyjnie, lecz zawsze jest to jedna z form odpowiedzialności represyjnej za zachowanie związane z wykonywaniem zawodu lub pełnieniem funkcji istotnej społecznie. Niezależnie od niezwykle spornego charakteru samej odpowiedzialności, należy przyjąć, że jest to odpowiedzialność *sui generis*, wykazująca cechy zarówno odpowiedzialności karnej, jak i administracyjnej, pracowniczej, a nawet cywilnej, przy czym jej istota i gwarancje dla uczestników postępowania w najbliższym stopniu są podobne do odpowiedzialności za przestępstwa w prawie karnym. Pokrzywdzony zatem występuje jako uczestnik, który będzie dysponował odmiennym wachlarzem uprawnień, w zależności od tego, jaki przyjmiemy charakter odpowiedzialności dyscyplinarnej.

6. Konkluzje

Z zaprezentowanych wyżej rozważań można sformułować pięć istotnych spostrzeżeń, dotyczących sytuacji prawnej pokrzywdzonego w postępowaniach dyscyplinarnych, niezależnie od faktu, jaki zawód wykonuje osoba, która podlega odpowiedzialności dyscyplinarnej. Wnioski te pozwolą spojrzeć nie tylko na pozycję pokrzywdzonego, ale także w istotnym stopniu będą rzutować na model odpowiedzialności dyscyplinarnej i postępowania dyscyplinarnego w polskim systemie prawnym. Syntetyczne spojrzenie na problem pokrzywdzonego uwikłanego w sprawę dyscyplinarną pozwoli sformułować pod adresem ustawodawcy określone postulaty *de lege ferenda*, nawet jeśli trudno będzie je zrealizować.

Po pierwsze, zakres uprawnień i obowiązków pokrzywdzonego w postępowaniu dyscyplinarnym z perspektywy pragmatycznej powinien być co do zasady analizowany wyłącznie w odniesieniu do wyraźnie oznaczonej ustawy regulującej postępowanie dyscyplinarne wobec osoby wykonującej zawód zaufania publicznego. Ustawodawca bowiem nie tylko nie skodyfikował, ale nawet nie ujednolicił zasad oraz trybu pociągania do odpowiedzialności dyscyplinarnej w polskim systemie prawnym. Takie rozwiązanie nie jest zresztą domeną polskiego ustawodawcy, bowiem powszechnie występuje zarówno

w systemie prawa kontynentalnego, jak i *common law*. Niestety powoduje to trudności w udzieleniu precyzyjnej odpowiedzi na pytanie: czy pozycja pokrzywdzonego w sprawach dyscyplinarnych została ukształtowana w sposób właściwy, a jeśli nie, to czy wymaga dokonania zmian legislacyjnych. Należy jednak jeszcze raz podkreślić, że dopóki rozwiązania legislacyjne nie zostaną zunifikowane w jednym lub przynajmniej kilku aktach normatywnych wspólnych dla danej grupy zawodowej, jesteśmy skazani na konstatację, że dokładne omówienie pozycji pokrzywdzonego może nastąpić wyłącznie w ramach wyraźnie oznaczonej pojedynczej ustawy.

Po drugie, na postawione we wstępie pytanie: czy pozycja pokrzywdzonego w sprawach dyscyplinarnych została ukształtowana w sposób właściwy, a jeśli nie, to czy wymaga dokonania zmian legislacyjnych, należy stwierdzić, że bez wątpienia uprawnienia pokrzywdzonego zostały określone w sposób niezwykle różnorodny, nieprzemyślany i bez żadnego spójnego pomysłu. Postulować należy, aby w przyszłości prowadzić prace legislacyjne mające na celu unifikację rozwiązań w ramach poszczególnych grup zawodowych (medyków, urzędników, prawników itp.). Będzie to niezwykle trudne, aczkolwiek wydaje się, że taki zabieg byłby niezwykle pożądanym, chociażby z uwagi na niekonsekwentne stosowanie formuły odpowiedniego stosowania przepisów. Niezależnie od kształtu wskazanych uprawnień, konieczne jest albo przyznanie mu statusu strony, albo wyraźne pozbawienie go tego przymiotu. Więcej okoliczności przemawia za tym, aby pokrzywdzony *de lege ferenda* nie posiadał statusu strony, a najlepiej zniknął z przepisów dyscyplinarnych. Jego interesy z całą pewnością może i powinien reprezentować rzecznik interesu dyscyplinarnego.

Po trzecie na pytanie: czy zakres uprawnień i obowiązków pokrzywdzonego w sprawach dyscyplinarnych jest podobny do pozycji pokrzywdzonego w sprawach karnych, należy odpowiedzieć, że tak może być wyłącznie w przypadku ustaw, w których ustawodawca przyznał pokrzywdzonemu status strony na wszystkich etapach. Nawet jednak w tych przypadkach zakres uprawnień pokrzywdzonego jest w praktyce węższy, gdyż nie może chociażby korzystać ze wszystkich praw, o których mowa w art. 300 k.p.k. Z całą pewnością jeśli w ustawie zamieszczono zwrot „pokrzywdzony”, to dla jego wykładni istotne będzie rozumienie licznych uprawnień, jakie wypracowano na gruncie uprawnień pokrzywdzonego w przepisach Kodeksu postępowania karnego.

Po czwarte, obserwując ewolucję przepisów dyscyplinarnych, coraz częściej ustawodawca zamieszcza w nich całe fragmenty przepisów Kodeksu postępowania karnego i rozbudowuje przebieg całego postępowania dyscyplinarnego. Dotyczy to również pozycji pokrzywdzonego, bowiem w ostatnich latach w ustawie zostaje zamieszczona definicja pokrzywdzonego. Nie jest to właściwy kierunek zmian, bowiem jak wyżej wskazano, *de lege ferenda* należy raczej dążyć do eliminacji pokrzywdzonego jako strony z postępowań dyscyplinarnych. Pokrzywdzony oczywiście zawsze będzie ich uczestnikiem jako osoba zawiadamiająca rzecznika o przewinieniu dyscyplinarnym, a później jako świadek, czyli jako osobowe źródło dowodowe. Aktualnie zatem pokrzywdzony w dyscyplinarnych procedurach to wysłany przez legislatora żołnierz, którego pozbawiono amunicji do walki o korzystne dla siebie rozstrzygnięcie.

Po piąte, zmieniając przepisy Kodeksu postępowania karnego, nie można zapominać, że przyznanie uprawnień w postępowaniu karnym oddziałuje również na sprawy

dyscyplinarne. Dostrzegalne jest przykładowo zwiększenie uprawnień procesowych, jakie przyznano pokrzywdzonemu na przestrzeni ostatnich nowelizacji Kodeksu postępowania karnego, chociaż zahamowano tę tendencję na moment w 2016 r., ale w 2019 r. ponownie podkreślono rolę pokrzywdzonego. Niechęć pokrzywdzonego do udziału postępowaniu dyscyplinarnym jest wynikiem nie tyle błędnych regulacji ustawowych, ale zazwyczaj przykrych doświadczeń pokrzywdzonego z wymiarem sprawiedliwości w sprawach karnych, a w szczególności stanowi wyraz przekonania, że postępowanie to jest przewlekłe, a dolegliwości związane z uczestnictwem w nim są znacznie bardziej dotkliwe niż krzywda lub szkoda wynikająca z popełnionego przestępstwa. Dokonana przez pokrzywdzonego chłodna kalkulacja swoistych zysków i strat w procesie w znaczącym stopniu osłabia jego chęć aktywnego korzystania już i tak z rzadkich uprawnień przyznanych mu przez ustawodawcę.

Abstract

The rights and obligations of a victim in disciplinary proceedings in the Polish legal system

dr Paweł Czarnecki – Assistant Professor, Department of Criminal Procedure, Faculty of Law and Administration, Jagiellonian University in Cracow, Poland
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0905-2996>

This article presents the status of a victim in disciplinary proceedings under Polish law. The author, starting from the formula of “appropriate application of the provisions” of the Polish Code of Criminal Procedure, presents three possible ways of interpreting the scope of rights of this participant in the proceedings, and then formulates postulates for a restrictive interpretation of the provisions on the victim. The text discusses the rights and obligations of a victim in professions where such liability is applicable.

Keywords: disciplinary liability, disciplinary proceedings, disciplinary offence, victim

Bibliografia / References

- Błachnio-Parzych A., *Przepisy odsyłające systemowo (Wybrane zagadnienia)*, „Państwo i Prawo” 2003/1.
Czarnecki P., *Odpowiednie stosowanie przepisów prawa karnego w postępowaniach represyjnych* [w:] *Postępowanie karne a inne postępowania represyjne*, red. P. Czarnecki, Warszawa 2016.
Czarnecki P., *Postępowanie dyscyplinarne wobec osób wykonujących prawnicze zawody zaufania publicznego*, Warszawa 2013.
Czarnecki P., *Status obwinionego w postępowaniach dyscyplinarnych w polskim systemie prawnym*, „Przegląd Prawa Publicznego” 2017/4.
Giętkowski R., *Odpowiedzialność dyscyplinarna w prawie polskim*, Gdańsk 2013.
Nowacki J., *Odpowiednie stosowanie przepisów prawa*, „Państwo i Prawo” 1964/3.
Olechnowicz B., *Uprawnienia pokrzywdzonego*, „Palestra” 1962/8.
Wronkowska S., Zieliński M., *Komentarz do zasad techniki prawodawczej z dnia 20 czerwca 2002 r.*, Warszawa 2012.